

DRUŠTVENO-ISTORIJSKI USLOVI ZA NASTANAK FEMINIZMA NA ANGLOSAKSONSKOM PODRUČJU - TEORIJSKE OSNOVE KOJE SU PRETHODILE PRVOM TALASU FEMINIZMA

Stručni rad

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8024660>

Primljen: 10.02.2023.
Prihvaćen: 21.04.2023.

Ana Galić

Udruženje Sofia, Banja Luka
ana.galic.bl@gmail.com

U ovom radu bavićemo se istorijom prvih ženskih pokreta koji su prethodili prvom talasu feminizma na anglosaksonskom području, te pokušajem njihove sistematizacije. Pri tome ćemo se kao primarnom literaturom koristiti knjigom Adriane Zaharijević iz 2010. godine naslova *Postajanje ženom*, koja sada postaje notorni priručnik za pregled osnovnih političko-istorijskih prilika u formiranju prvih ženskih pokreta na području Engleske i Amerike. Pored prostitucije i ropstva, kao glavnih pitanja koja su obilježila pro-feminističku borbu u drugoj polovini XIX vijeka, pomenućemo i teorijska odnosno praktična pitanja koja i danas, poslije i trećeg talasa feminizma, i dalje ostaju nerazriješena.

Ključne riječi: feminizam, prostitucija, ropstvo, ženski pokreti, Engleska, Amerika

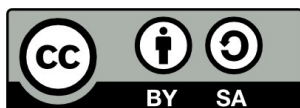
Uvod

Cilj rada jeste pronalaženje i predstavljanje prvih pokreta u britanskom i američkom društvu koji su doveli do položaja slobodne žene u situaciji u kakvoj su žene danas.

Značaj teme jeste prikaz prvih koraka u društvima poput britanskog i američkog koji su doveli do ukidanja ženskog ropstva – političkog, građanskog i kućnog, odnosno ukazivanje na značaj žene i njene slobodne uloge - glasanje, ulazak u sferu rada, pravo na obrazovanje – po cjelokupni napredak čovječanstva.

Metod koji ćemo koristiti u ovom radu je metod analize relevantne primarne i sekundarne literature, kojom će se iz predviđene literature izdvojiti recentni stavovi značajni za proučavanu temu. Kao osnovu za istraživanja pomenutih tema koristili smo knjigu Adrijane Zaharijević, *Postajanje ženom*.

Kontekst koji je važan u odnosu na teorijske postavke koje su prethodile prvom talasu feminizma jeste dalje unapređenje položaja žene koja se jeste izborila za određena prava, ali njena borba za ravnopravnost traje i dalje i obuhvata kompleksne kako teorijske tako i praktične zadatke.

Uslovi za formiranje prvih ženskih udruženja

Za početak krenućemo od definisanja pojma feminizam, a zatim i pojmova prostitucija i ropstvo, jer to su pojmovi koji čine okosnicu ovog rada. Time ćemo razmotriti i vremensko kao i prostorno rastojanje između nastanka i formiranja prvih ženskih udruženja. Međutim, odmah u startu nailazimo na poteškoću. Jer, iako smo htjeli izbjeći izvođenje zaključka na samom početku ovog rada, moramo izreći da ne možemo govoriti o jednom feminizmu nego o feminizmima, kako usljed nemogućnosti utvrđivanja svih istorijskih poteza, odluka, akata i dešavanja koji se tiču položaja i prava žena, a isto tako moramo uzeti u obzir ženu na različitim položajima, u različitim uslovima, u različitim istorijskim okolnostima, porodičnim situacijama i generalno sa različitim stepenom slobode koju su posjedovale, ako su je posjedovale¹.

Najprije ćemo navesti značenje riječi feminizam i njeno prvo pominjanje:

“Reč ‘feminizam’ se prvi put definiše u Roberovom rečniku 1837. godine u Francuskoj kao “učenje koje se zalaže za širenje prava i uloge žene u društvu”. Već u ovom određenju značenja reči ‘feminizam’ sadržana su sva tri elementa: učenje (teorija), širenje prava žena (akcija) i lično opredeljenje (deo ličnog identiteta).” (Jarić 2010: 56) Takođe ćemo u Rečniku rodne ravnopravnosti čitati da možemo govoriti i o 1830. godini kao godini kada se u Francuskoj prvi put pominje riječ feminizam od strane Šarla Furijsa (Charles Fourier), a što se tiče Engleske, 1890. godina je godina prvog pominjanja feminizma koji će se koristiti kao riječ istog značenja kao što je zaštita, u ovom slučaju, ženskih prava te se specifično odnosi na spis Meri Volstonkraft (Mary Wollstonecraft) naziva *Odbrana prava žena*.

Sada ćemo pojasniti značenje pojma prostitucija, a onda i ropstva. Prostitucija čini kompleksan problem kojem se može pristupiti i sa ekonomskog, psihološkog i feminističkog, odnosno društvenog stanovišta, a definicija prostitutke i prostituta glasi da su to seksualni radnici koji uživaju određena prava zasnovana na radnom odnosu, imaju mogućnost da se sindikalno organizuju i pod zaštitom su države. U pomenutom rječniku čitamo da je od 1998. godine na snazi Zakon o zabrani kupovanja

seksualnih usluga i njegovim kršenjem procesuiraju se i makroi i muškarci koji kupuju usluge, a najvažniji aspekt ove zabrane jeste sprječavanje trgovine ljudima.

Ropstvo postoji otkada postoji i čovječanstvo, tj. otkada su prvi muškarci i žene uspostavili moć nad drugim, slabijim muškarcima i ženama, te ih koristili zarad sopstvenih potreba. Ropstvo se razlikuje od drugih oblika eksploatacije jer je radikalni oblik ništenja ljudskosti čovjeka, a o ovoj instituciji te njenoj definiciji saznajemo više iz *Istorijskog rječnika ropstva i abolicionizma (Historical Dictionary of Slavery and Abolition)*, Martina Klajna (Martin Klein), gdje se rob opisuje kao stvar, stvar koja se posjeduje. Nebitno je bilo kojeg je pola bio rob, on ili ona nisu mogli imati porodicu, nisu mogli birati koji će posao raditi, a isto tako nisu polagali pravo ni na svoje tijelo. To bi ukratko značilo da je gospodar bio vlasnik robovog ili ropkinjinog života u punom smislu, tj. rob/ropkinja je bila jedna potpuno obespravljena (ljudska) egzistencija.

Pomenušmo ova tri termina – feminizam, odnosno feminizme, te prostituciju i ropstvo, jer upravo sa pojavljivanjem prostitucije u Velikoj Britaniji, u XIX vijeku, te abolicionističkim pokretom u SAD-u (takođe u XIX vijeku) kreću prva okupljanja, inicijative i formiranje ženskih udruženja iz kojih se rađaju prvi feminizmi, odnosno i sami predstavljaju iste. Dok u Engleskoj ne možemo utvrditi tačan datum formiranja feminističkih pokreta, čitamo kod Zaharijević, u Americi možemo, a riječ je o 1848. godini kada je održana konvencija o ženskim pravima u Seneka Folsu (Seneca Falls).

Istorijski koraci ka feminizmima u zemljama Engleske i Amerike

Kada govorimo o teorijskim začecima feminizama, dokumenti koje uzimamo kao prve koji su postavili pitanje žene u svoje središte jesu *Deklaracija o pravima žene i građanke* iz 1791. godine, Olimpije de Guž (Olympe de Gouges) i *Odbrane prava žena* iz 1792. godine, Meri Vulstonkraft (Mary Wollstonecraft)².

Prva okupljanja povodom ženskog pitanja nastaju, čitamo kod Zaharijević, onda kada žene osjećaju da im je nešto uskraćeno ili onemogućeno. Prva koja promišlja položaj žene jeste Mary Wollstonecraft u Velikoj Britaniji

1 O problemu identifikovanja metoda i načina prikupljanja materijala i građe ženskih pokreta, odnosno feminizama u istoriji kao disciplini, te o napretku koji je postignut u periodu od 1986. godine do 1996. godine pogledati više u: (Dauphin, 1996)

2 Više o temeljnim dokumentima kojima započinje feministički pokret pogledati u: (Spahić, 2016).

iako i u Francuskoj žene kreću ka Versaju 1789. godine, a 1791. godine Olimpija de Guž piše Deklaraciju o pravima žene i građanke:

“Iako u Francuskoj XIX veka postoje istaknute žene koje nedvosmisleno zagovaraju feminističku poziciju – Flora Tristan (Flora Tristan), Žan Deroan (Jeanne Deroin), Ibertina Okler (Hubertine Auclert), Madlen Peltije (Madeleine Pelletier), da navedem samo neke od njih – posle neuspeha Francuske revolucije za žene, Amerika i Engleska stiču daleko značajniju ulogu u razvoju feminističkog pokreta.” (Zaharijević 2010: 14)

De Guž je pogubljena godinu dana poslije ove deklaracije, jer je zaboravila vrline koje pripadaju njenom polu. Nakon toga je 1795. godine zakonom zabranjen rad ženskih klubova, prisustvo žena na političkim skupovima, čak i pojava na javnim mjestima ako grupa broji više od 5 članova. Feministički sukobi niču iz sukoba sa normom, tj. u Engleskoj imamo prostituciju, a u Americi ropstvo, iako postoje i veći problemi unutar formulisanja samih feminizama - ukoliko bismo govorili o najvažnijem problemu feminizma, taj problem bi se ticao tretiranja svih žena kao slobodnih i ravnopravnih, ili jednakih među sobom, tj. bez podjela (podjela na žene bjelkinje više klase – one koje su ostajale kod kuće, domaćice) i žene niže klase - obično radnice, tj. žene koje su izlazile iz privatne u javnu sferu, odnosno najniže - prostitutke; zatim podjela na bijele i crne žene, odnosno rasna podjela, pa u skladu s tim podjela žena ne slobodne i ropkinje, itd.), što u ovim prvim vremenima formiranja ženskih pokreta definitivno nije bio slučaj.

Kod Zaharijević čitamo koji je to dokument u kojem se prvi put spominje borba za pravo američkih žena da glasaju tj. potreba baš ovog dijela stanovništva da uzmu učešća u političkom životu. To je *Apel jedne polovine ljudske rase, žena, protiv pretenzija druge polovine, muškaraca, da ih zadrže u političkom, a otud i građanskom i kućnom ropstvu*, Viljema Tompsona (William Thompson) i Ane Viler (Anna Wheeler), iz 1825. godine.

Prostitucija u Engleskoj

“Privatni život je bio pregrađen na nekoliko načina. Unutar javnog prostora nekoliko grupa – mikrodruštava – je štrčalo iz privatnih područja zarad isključivo svoje upotrebe. Gradovi su bili prepuni sa klubovima, aristokratskim i buržujskim krugovima, ložama, salo-

nima za kockanje, privatnim sobama iznajmljivanim za noć za ljubavna okupljanja, i kafeima, kabareima, i bistroima – “kućama za ljude”.

Ova polujavna mjesta za okupljanje skoro su isključivo bila teritorija muškaraca. Žene, čija reputacija je patila od asocijacija na “javne” aktivnosti, nisu imale mjesta u njima. Umjesto tamo, one su se okupljale u sobama za šivanje, crkvama, prostorijama za pranje veša, mjestima koja su nastojale da očuvaju od se nasrtljivijih napora muškaraca da ih kontolišu.” (Perrot 2018: 341.)

Razlika između privatnog i javnog, podržavala je razlika “posrnule” žene i žene: “anđela doma”. Posrnula žena je prostitutka. Takve žene su išle ruku pod ruku sa najnižim slojevima vojske i mornarima koji je bilo zabranjivano da stupaju u brak. I sada, kada se razmišljalo na koji način zaštititi ovaj sloj stanovništava, dakle mušku populaciju, kada je u pitanju sifilis, koji je nakon kolere predstavljao najveću opasnost od zaraze i smrti, prijedlog da se muškarci podvrgavaju redovnim pregledima je odbačen, a lopta je prebačena na ženski teren – umjesto da se ljekarskom pregledu podvrgnu muškarci (prijedlog je odbačen 1859. godine uz objašnjenje da ne doprinosi moralu muške populacije), pregledaju se žene, te se na taj način izvodi zaključak da su žene te koje predstavljaju nosioce pomenutih zaraznih oboljenja.

Prvi Dekret o zaraznim bolestima je usvojen bez rasprave 1864. godine, koji je sada korišten u naučne svrhe po kojima se prostitutke za koje policija pomisli da su sumnjive bivaju pregledane. A kako izgledaju ti pregledi – genitalije i ženski reproduktivni organi nisu se dirali od strane ljudi koji posjeduju visoko akademsko zvanje, čitamo u spisima iz 1827. godine, a već od 1866. godine, sve žene koje bi bile sumnjive su pregledane, na ovaj veoma nenaučan i etički i medicinski upitan način. Dalje čitamo da je menstruacija ometala žene da se obrazuju, ali ne i da rade ili služe. Godine 1870. uvažene žene Engleske potpisuju protestnu notu protiv ovog Dekreta, te time prostituciju uvode na dnevni red o kojem se sada javno govori i radi na njegovom rješavanju. Cilj protesta je izbjavljenje žena od nasilnih hapšenja, ljekarskih tretmana i prekovremenog rada.

Na red dolazi sifražetski pokret. On nastaje iz konteksta razmatranja o prostituciji, a sa tim u vezi treba spomenuti da prekretnica, ali nagore, nastaje kada 1833. godine

posebna komisija predlaže ukidanje dijela koji se odnosi na nezakonito rođenu djecu, dio Zakona o siromašnima. Krajnji ishod ovako loše postavljene pozicije jedne žene koja bi vanbračno zatrudnila te bila odbačena najprije od muškarca koji je to dijete slučajno napravio, a zatim od svoje porodice, jeste stravično tretiranje te novorođene djece na tzv. farmama beba, gdje bi te žene ostavljale svoju djecu da umru od gladi. Zaharijević navodi nepostojanje zakonskog okvira kojim bi se ova djeca štitila (sve do 1872. godine), te bi kao "ničiji sinovi" bila tretirana gore nego životinje, za koje jesu bili ustanovljeni strogi zakoni o postupanju već početkom tog vijeka.

Maltuzijanska računica ranih liberala i utilitarista, treba da nam kaže – šta? To da je Maltus smatrao da se ljudsko ponašanje vodi strastima ne razumom te da stoga oni pripadnici najnižih slojeva društva nikako ne mogu promijeniti svoje ostrašćeno ponašanje, tj. ponašanje kojim upravljaju nagoni i zato moralne sankcije za njih uopšte ne važe, jer je moral karakteristika razumnog bića, ne nagonskog.

Pitanje seksualnosti jeste jedno od bitnijih pitanja u kojem se takođe govori o položaju žene naspram muškarca. Žena je bila ta koja zauzdava seksualnu želju kod muškarca, ma koje klase bio, iako je obično riječ o srednjoj i klasama navije, a sama njena uloga jeste ispunjavanje dužnosti u odnosu prema muškarcu, a svoje lične seksualne nagone i njihovo zadovoljenje bi premještala u kuću, tj. u bavljenje svojom djecom, domaćinstvom i naravno svojim mužem. Na ovakva gledišta na položaj žene u Engleskoj odgovara Džozefina Batler (Josephine Elizabeth Butler) koja "...objavljuje rat vladama, javnom mnjenju, kapitalističkom sistemu, medicine i sudijama, istaknutim proponentima nauke, pa čak i onom delu sveštenstva koje "šurije" s neprijateljem" (Zaharijević 2010:104), a poenta je da muškarci donose i usvajaju zakone, a ne žene. Batler ovdje veoma precizno naglašava značaj moralne odgovornosti muškaraca za njihove pohlepe i požude, a ne žena i ona postavlja zahtjev ženama da iskažu neprijateljstvo, otvoreno i organizovano, prema svim oblastima u kojima se slobodno računalo na robovski položaj žene (vlast, nauka).

Dakle, žene su se po Batlerovoj trebale udružiti bez obzira na klase, a protiv muškaraca kada ovi pokušavaju da na bilo koji način osramoti bilo koju ženu, ili da odvoji ženu od žene, zbog klasne ili bilo koje vrste pripadno-

sti. Batler je sa svojim potkopavanjem i otvorenim ratom protiv svega muškog koje je do tada postojalo utrla put ka ženskom pokretu i radila je to 20 godina. Ovdje iskrsava jedan problem koji dopire sve do pripadnica srednje klase, a ispod se ne spušta – nisu sve žene žene, već su žene koje su vodile javni život - a to su bile radnice u fabrici, prostitutke, majke kopiladi, a u Americi ropkinje - i dalje ostajale van pojma žene i na njih se izmjena Dekreta o zaraznim bolestima nije odnosila. Nakon ovog istorijski presudnog trenutka u borbi za ženska prava, nastaju vidljive promjene, pa će tako Emili Dejvis (Emily Davies) 1969. godine osnovati prvi ženski koledž u Girtonu, Kembridž, Engleska. Osim toga Dejvis je jedna od prvih potpisnica peticije kojom se od Donjeg doma u Engleskoj tražilo pravo glasa ženama. Prvi univerziteti u Engleskoj koji su dozvolili ženama da studiraju su Kembridž i Oksford, od 1865. tj. od 1870. ali bez ocjena nego sa procjenom prošla ili pala test, jer: "Smatralo se da devojke nisu u stanju da se nose s nadmetanjem i da će na to verovatno loše reagovali..." (Zaharijević 2010:100) Pravo glasa se usko vezuje za pravo na obrazovanje da bi Herijet Tejlor Mil (Herriet Taylor Mill) izjavila da nema smisla govoriti o nečemu univerzalnom kao što je to pravo glasa, ako polovina čovječanstva ne koristi to pravo. Na ovaj način nastaju prvi dječiji koraci ka ostvarivanju ženskih prava u Engleskoj.

Ropstvo u Americi

U Americi je prelomna tačka za formiranje prvih ženskih udruženja bila ropstvo. Američki feminizam je potekao iz abolicionističkog pokreta, koji nastaje 1775. godine po formiranju Društva za oslobađanje slobodnih crnaca nezakonito držanih u ropstvu.

Ovdje su bijele žene bile te koje su prve uzele pravo da govore u ime oslobađanja crnih robova, međutim, ono na šta su ove žene naišle kao povratnu informaciju jeste njihovo odbacivanje od strane muške populacije koja jedina ima pravo da govori. I tada su se žene definitivno suočile sa istinom, a ta je da i one imaju problem, a ne samo robovi, jer su se pri zauzimanju za prava robova i bijele žene konačno osvijestile i shvatile da se i one nalaze u obespravljenom položaju. Kod Zaharijević čitamo o ovom otkriću abolicionistkinja, koje su na ružniji način primjetile da se prilikom borbe za ukidanje okova jednog dijela stanovništva, ti isti okovi nalaze i na njihovim nogama.

O ropstvu, ženskom ropstvu crnih žena treba da znamo

sljedeće - one nisu bile ni na koji način povlašćene u odnosu na muškarce, crnce, koji su takođe bili robovi, jer su bile žene, pa tako "ni trudnoća ni skorašnji porođaj nisu ih mogli poštediti iscrpljujućeg celodnevnog rada" (Zaharijević, 2010)

Veoma je zanimljivo traganje za srećom koje stoji u američkoj Deklaraciji nezavisnosti iz 1776. godine, pored života, slobode, dakle imamo i traganje za srećom kao nešto čime "Tvorač je obdario neotuđivim pravima" (Zaharijević, 2010) što se može koristiti kao argument protiv ropstva ali se ne koristi. Upravo suprotno. U ovoj deklaraciji nema direktnog osuđivanja ropstva. Dakle, ropstvo uopšte nije ni dovedeno u pitanje, a u prilog koji najviše o tome svjedoči jeste posjedovanje robova od strane sastavljača ove deklaracije, Tomasa Džefersona (Thomas Jefferson), i to do njegove smrti. Osim toga, on je imao djecu sa svojom crnom ropkinjom Seli Hemings (Sally Hamings), a ta djeca su preko majke nasljeđivala ropstvo, prema Zakonu o robovima države Virdžinije. Prema ovom zakonu nema razlike između neke stvari i roba, sve dok se gospodar ne oglasi i ne prizna mu život. Isto tako, ukoliko bi se ta stvar, odnosno rob usudio da ne poslušna neko naređenje, bez ikakvih problema je mogao biti lišen života, a da niko za to nije morao odgovarati. A možemo spomenuti i par statističkih podataka koji se tiču procenata stanovništva koji čine robovski dio društva u Americi, pa kod Zaharijević čitamo da 1861. godine, godine kada predsjednički mandat osvaja Abraham Linkoln (Abraham Lincoln) robovi čine 89 posto od cjelokupne obojene populacije u Americi.

Ropstvo je ispočetka bivalo doživotno i nasljedno, a prenosilo se preko majke. Rad koji bi rob mogao ponuditi bio je prisilan i besplatan, a svak rob je bio u službi drugog čovjeka koji bi gopsodario njegovim životom, bukvalno svakim njegovim aspektom pa čak i porodicom (dakle, iako bi rob mogao da recimo na jednom određenom imanju zasnuje porodicu, već narednog dana bi, ukoliko to njegov gospodar odluči, bio prebačen na neku drugu plantažu istog gospodara ili bi bio prodan nekom drugom gospodaru). Ovdje se sloboda nije ni nazirala, već upravo suprotno, ukoliko bi neko pokušao da podučava robove pisanju i čitanju, bio bi strogo kažnjen.

Andela Dejvis (Angela Davis) je jedna od najistaknutijih žena u crnačkom Pokretu za građanska prava i ona je tvrdila da je seksualno iskorištavanje jednako kao i bi-

čevanje bilo primjenjivano na ropkinje. Reprodukcijska i tijelo ropkinje je bilo potpuno u nadležnosti njenog gospodara, te iako bi ga moglo donekle suzbiti protivljenje gospodareve supruge, i dalje je zakonom šticeeni ne odnos silovanja, već jednostavno seksualnog zlostavljanja žena, jer po zakonu i nad tijelom jednog roba gospodar ima sva prava pa tako i pravo na seksualno iskorištavanje. A ropkinje, crnkinje, nisu bile zaštićene ni od robova, jer "čak i kada bi crni muškarac seksualno nasrnuo na crnu ženu, njega bi mogao da kazni jedino njegov gospodar" (Zaharijević, 2010).

Problem sa seksualnim zlostavljanjem nastaje kada se zabranjuje uvoz robova, 1808. godine, jer se tada rađanjem novih robova, a od strane postojećih ropkinja u stvari uvećava njihov broj. Nastaje "plantažna oplodnja" (Zaharijević, 2010).

Da su i crne žene, ropkinje kao i bijele žene jednako bile na udaru muškarčevih iskorištavanja piše Sara Kripke (Sarah Kripke) u Pismima o jednakosti polova, gdje Kripke opisuje kako istu postelju to jest jednog muškarca dijele i bijela i crna žena, te mu zajedno rađaju djecu. Međutim, crne žene nisu mogle imati tu privilegiju da postanu nečije supruge, jer one nisu imale pravo na život, pošto su bile ropkinje, niti su u skladu s tim mogle polagati neka prava na svoga muža, pošto ni taj uslov nije bio zadovoljen.

Najveći problem u razlici između bijelih i crnih žena jeste taj što su crne žene bile diskriminisane i rasno i polno. Do čudnog preokreta u pokretu za ženska prava u Americi dolazi 1869. godine. S jedne strane se formira Nacionalna asocijacija za žensko pravo glasa, koju predvode Elizabet Kejdi Stenton (Elizabeth Cady Stanton) i Suzan B. Entoni (Susan B. Anthony) a sa druge strane imamo Američku asocijaciju za žensko pravo glasa, na čelu sa Lusi Ston (Lucy Stone), Elizabet Blekvel (Elizabeth Blackwell), njenog muža Henrija (Henry) i Džuliju Hauard Hau (Julia Howard Howe). Sporno je bilo potpisivanje XV amandmana u Deklaraciji o ljudskim pravima, jer su pristalice nacionalne asocijacije htjele slobodu za sve žene, bijele žene, a tek onda se moglo govoriti o slobodi crnih muškaraca, a zajedno sa njima i crnih žena. Nacionalna asocijacija je otišla još dalje u borbi za ženska prava te je u svoj program protiv potčinjavanja žena pobrojala i razvod, ekonomsku nezavisnost, prostituciju i pitanje crkve spram položaja žene u društvu.

Ovdje su crne žene bile pred najvećim iskušenjem do

sada – da li stati uz žene ili stati uz svoje crne muškarce. Tada nastaje i Nacionalna asocijacija obojenih žena koju se predvodile Meri Čerč Terel (Mary Church Terrel) i Džozefina Rafin (Josephine Ruffin), tj. 1896. godine kada su crne žene shvatile da niti njihovi muškarci niti bijele žene neće znati da se izbore za njihova prava.

A nakon usvajanja i tok spornog XV amandmana crni muškarci su dobili slobodu, ali crne žene su ostale na nivou koverture³, jednako kao i bijele žene, čime su se konačno sve Amerikanke izjednačile u jednom – postale su dio muškarčeve private sfere.

Međutim, nije tako bilo. Na snazi su i dalje ostali zakoni koji se prelamaju upravo preko tijela crne žene i doticali su se predrasuda vezanih za crne žene (zakon o rasnom miješanju, međurasno silovanje, linčovanje, Džim kro zakoni (Jim Crow Laws)), pa je tako silovanje crne žene i dalje ostajalo bez kazne, jer nije predstavljalo zločin, a crno žensko tijelo je ostalo sinonim za pristupačno, devijantno i đavolsko.

Dakle, stvarnost je i pored donošenja zakona i potpisivanja XV amandmana Deklaracije izgledala puno drugačije da bi u Njujorku 1913. godine na sifražetskoj parade same žene zahtijevale od obojenih pripadnica ovog pokreta da pređu na kraj kolone kako se ne bi uvrijedili senatori. Na ovaj način vidimo koliko su se žene i dalje dijelile među sobom, a pogotovo kako jedno društvo prihvata, ili bolje reći odbacuje polne (i rasne) razlike.

Zaključak

Ne postoji jedan feminizam nego postoje feminizmi. Isto tako ne postoje iste žene, nego različite. Razlike se ogledaju u obrazovanju, statusu, ne možemo reći klasi, jer klase danas ne postoje, zatim po religijskoj pripadnosti, a nakon svega pobrojanog možemo zaključiti da se žene u stvari razlikuju po stepenu realne, a ne formalne slobode koju zadobijaju od strane porodice, društva i države u kojoj su nastanjene⁴. Ipak, nešto jeste zajedničko ženskim pokretima, bilo da je jedna žena u pitanju ili skup žena, a to je raskid s tradicijom.

U ovom radu smo pratili formiranje i razvoj prvih ženskih pokreta u Engleskoj i Americi da bi ustanovili

sljedeće – iako je bilo gotovo nemoguće usaglasiti potrebe svih žena u određenom vremenskom trenutku, na teritoriji Engleske, odnosno Amerike, nezadovoljstvo i nepravda usljed lošeg tretiranja prema ženama kao bićima drugog reda ili drugog pola, nesumnjivo je vodila do promjena. Pitanje rješavanja prostitucije u Engleskoj, te izlaska iz ropstva u Americi u to vrijeme, dakle sredina i čitav XIX vijek, predstavljalo je prve korake ka novoj, slobodnoj i nezavisnoj budućnosti žene gdje će žena imati pravo na život, kao prvo i osnovno pravo, a onda i na sva ostala prava. Danas se za slobodu i ravnopravnost žene bore drugačijim vrstama borbe, a jedan od tih načina jeste i medijska prisutnost žena koje su postale uspješne na osnovu svojih akademskih i stručnih kvalifikacija, čime se šalje poruka mladim djevojkama da i one imaju slobodu da biraju, te da je njihov domet djelovanja neograničen, o čemu možemo čitati u radu Maide Salkanović *Mediji i Feministička čitanja društvenih fenomena* (Salkanović, 2016). Od ovih praktičnih zadataka koji sada trebaju da se rješavaju, a riječ je ponajviše o edukaciji koja bi trebala krenuti od dječijeg uzrasta, i dalje postoje velika teorijska pitanja, kao na primjer pitanje seksualnog zlostavljanja, korištenja opojnih sredstava i adekvatna zaštita trudnica i porodilja, što će na nivou rase, klase, i roda razmatrati Cressida J. Heyes u knjizi objavljenoj ove godine Neestetika postojanja: Eseji o iskustvu na rubu (*Anaesthetics of Existence: Essays on Experience at The Edge*).

Jedno je sigurno – žene i dalje nose breme tradicionalne patrijarhalne zajednice, u kojoj je žena podređeni pol, a najveća vrlina – ćutanje. Izmjena stanja u kojem žena mora tražiti dopuštenje od muškarca da bi postala živo biće, a ne stvar, jeste društveno-politička obrazovna nužnost.

Popis literature

- Dauphin, C., Farge, A., Fraise, G., Klapisch-Zuber, C., Lagrave, R. M., Perrot, M., Pezsert, P., Ripa, Y., Schmitt-Pantel, P., Voldman, D. (1996). *Women's Culture and Women's Power: Issues in French Womens History*, in *Feminism and History: Oxford Readings in Feminism*. (J. Wallach Scott, Ed.). Oxford NewYork: Oxford University Press.
- Heyes, J. C. (2020). *Anaesthetics of Existence: Essays on Expe-*

3 Koverture (coverture na engleskom ili couverture na francuskom) jeste naziv pojave po kojoj se muž i žena tretiraju kao jedno pred zakonom. Tek od XIX vijeka koverture nailazi na udar kritike pokreta za ženska prava.

4 O složenosti ujedinjene borbe za osvajanje ženskih prava, ključnog momenta u toj borbi te širem istorijskom putu ka emancipaciji žena danas pogledati više u: (Karapetrović, 2007).

- rience at The Edge*. North Carolina: Duke University Press Books.
- Jarić, V., Radović, N. (2010). *Rečnik rodne ravnopravnosti: 102 pojma rodne ravnopravnosti za 102 godine osvajanje ženskih ljudskih prava*. Beograd: Art Print.
- Karapetrović, M. (2007). *Ona ime ime: O filozofiji i feminizmu*. Banja Luka - Bijeljina: Organizacija žena "Lara" Bijeljina – Art print Banja Luka.
- Klein, M. A. (2014). *Historical Dictionary of Slavery and Abolition*. USA: Rowman & Littlefield.
- Perrot, M. (2018). *A History of Private Life 4: From the Fires of Revolution to the Great War* (A. Goldhammer, tr.). Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Salkanović, M. (2016). *Mediji i Feministička čitanja društvenih fenomena: Radovi polaznica/ka Feminističke škole Žorana Papić, drugo dopunjeno izdanje*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
- Spahić, A. (2016). *Feminizmi: Feminizam nije jedan u Feministička čitanja društvenih fenomena: Radovi polaznica/ka Feminističke škole Žorana Papić, drugo dopunjeno izdanje*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
- Zaharijević, A. (2010). *Postajanje ženom*. Beograd: Rekonstrukcija ženski fond.

SOCIO-HISTORICAL CONDITIONS FOR THE EMERGENCE OF FEMINISM IN THE ANGLOSAXON AREA - THEORETICAL FOUNDATIONS THAT PRECEDED THE FIRST WAVE OF FEMINISM

Ana Galić

Association Sofia, Banja Luka
ana.galic.bl@gmail.com

In this paper, we will deal with the history of the first women's movements that preceded the first wave of feminism in the Anglo-Saxon area, and an attempt to systematize them. We will use as the primary literature the book by Adriana Zaharijević from 2010 entitled *Becoming a Woman*, which is now becoming a notorious manual for reviewing the basic political and historical circumstances in the formation of the first women's movements in England and America. In addition to prostitution and slavery, as the main issues that marked the pro-feminist struggle in the second half of the 19th century, we will mention theoretical and practical issues that still remain unresolved today, after the third wave of feminism.

Keywords: possibility of knowledge, dialectic, sociality, mechanism of knowledge, materialism, subjectivity, objectivity, practice, historicity